

ЛІНГВОФРАЗЕОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *СІМ'Я* ЯК ДУХОВНОЇ ЦІННОСТІ В ПОЕТИЧНОМУ СВІТІ ВІКТОРА БОЙКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (44)

УДК 811.161.2'37+821.161.2:316.614.5

DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(44).360–365

Черненко О. Лінгвофразеологічна інтерпретація концепту *сім'я* як духовної цінності в поетичному світі Віктора Бойка; 18 стор.; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. У статті з'ясовано місце та значення концепту *СІМ'Я* в поетичному світі Віктора Бойка, зроблено спробу дослідити сімейні цінності крізь призму фразеології української мови й проаналізувати принципи, на яких базується родина. Визначено значення концепту *СІМ'Я* як одного з пріоритетних аспектів аксіологічної науки, а також досліджено мікроконтексти поетичних текстів митця, у яких цей ціннісно-лінгвістичний аспект набуває найяскравіших ознак. Проаналізовано складники концепту *СІМ'Я*, виокремлено напрямки розвитку цього поняття. А також зосереджено увагу на характеристиці духовних цінностей особистості, подано найпереконливіші класифікації вчених щодо їхнього існування. Запропоновано мікроконтексти, у яких найглибше можна виокремити основні риси концепту *СІМ'Я*, обґрунтовано ідіостильову й філософську картини світу В.С. Бойка, відповідні риси його мовної картини світу. Сімейні цінності – це визначені суспільством норми й постулати, на яких базується, а також принципи, яких дотримується, родина. Формування поняття *духовні цінності* разом із сімейними відбувалося протягом багатьох століть не лише в соціумі, але й в українській лінгвокультурі. Окрім того, родина належить до базових духовних цінностей людини. Родинні мотиви наявні в народній творчості: піснях, легендах, казках, прислів'ях тощо, а також є актуальними для літературної діяльності. Відповідно цей концепт є універсальним і регулярно вербалізується низкою лексем. Використання автором художніх засобів робить мову його творів виразною й точною. Влучні метафори або цікаві порівняння виокремлюють лірику Віктора Бойка з-поміж творів інших митців. Макроконцепт *СІМ'Я* є важливим складником будь-якої лінгвокультури, адже протягом багатьох століть чи навіть тисячоліть родинні зв'язки були найменшою державною ланкою. Родина посідала чи не найперше місце серед усіх ціннісних орієнтирів індивіда. Серед багатьох інтенцій, у яких вербалізується концепт *СІМ'Я*, виділяємо такі художньо-семантичні смисли, у яких він реалізується: *родина – близькі родичі, родина – пам'ять, родина – війна, родина – захист від негараздів, родина – думки, родина – щастя, любов, родина – кохання, родина – рідний край.*

Ключові слова: сім'я, моральні цінності, аксіологічна наука, поетичний світ, лінгвістика, фразеологія, концепт.

Сімейні цінності – це визначені суспільством норми й постулати, на яких базується, а також принципи, яких дотримується родина. Формування поняття *духовні цінності* разом із сімейними відбувалося протягом багатьох століть не лише в соціумі, але й в українській лінгвокультурі. Окрім того, родина належить до базових духовних цінностей людини. Родинні мотиви наявні в народній творчості: піснях, легендах, казках, прислів'ях тощо, а також є актуальними для літературної діяльності. Відповідно цей концепт постає універсальним і регулярно вербалізується низкою лексем. Використання автором художніх засобів робить мову його творів виразною й точною. Влучні метафори або цікаві порівняння виокремлюють лірику Віктора Бойка з-поміж творів інших митців. Макроконцепт *СІМ'Я* є важливим складником будь-якої лінгвокультури, адже протягом багатьох століть чи навіть тисячоліть родинні зв'язки були найменшою державною ланкою. Родина посідала чи не найперше місце серед усіх ціннісних орієнтирів індивіда. Серед складових частин концепту *СІМ'Я* можна виділити такі художньо-семантичні смисли, у яких він реалізується: *родина – близькі родичі, родина – пам'ять, родина – війна, родина – захист від негараздів, родина – думки, родина – щастя, любов, родина – кохання, родина – рідний край.*

Постановка проблеми. В українській лінгвокультурі поняття духовних цінностей у свідо-

мості носіїв мови формувалося протягом багатьох століть та зазнало впливу християнського віросповідання, учення видатних просвітителів, педагогів, філософів, громадських діячів, які пропагували гуманістичні ідеали, проголошуючи значущість людського існування.

Аналіз досліджень. У сучасному мовопросторі концепт *СІМ'Я* привернув увагу таких науковців, як А.А. Рижкіна [Рижкіна 2014], яка спрямувала вектори свого дослідження на етимологічний аналіз концепту *СІМ'Я* в китайській мові; К.В. Коротич [Коротич 2017] – на вивчення змін у концепті *СІМ'Я*, що відбулися за радянських часів. Ґрунтовною є праця В.Б. Яковлевої [Яковлева 2008], яка проаналізувала мовне вираження репрезентантів концепту в українській мовній картині світу, визначила склад лексико-семантичної групи *СІМ'Я* як основного виразника однойменного концепту, простеживши зміни в синхронному та діахронному аспектах.

Мета статті – обґрунтувати поняття *духовні цінності*, визначити, що є такими цінностями для конкретної мовної особистості. Духовні цінності протиставляються цінностям матеріальним, а епітет *духовні* вказує на зв'язок цінностей із внутрішнім світом людини.

Методи й методики. Під час дослідження було використано як загальнонаукові методи, до яких належать метод аналізу та синтезу, описовий

метод, так і суто лінгвістичні: метод когнітивного аналізу, зіставний і метод семантико-стилістичного аналізу. Такий підхід дасть змогу глибше пізнати природу поетичного ідіостилію В.С. Бойка.

Актуальність статті полягає саме у вирішенні питання співіснування національних духовних цінностей і сімейних, а також їхнього зв'язку з народною творчістю, осмисленні й вираженні кризь призму концепту *СІМ'Я*.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових студіях серед учених немає єдності щодо класифікації духовних цінностей, хоча всі переконані в тому, що вони належать до феноменів свідомості людини й знаходять вияв у найбільш значущих орієнтирах: нормах, ідеалах, почуттях тощо, які зумовлюють розвиток окремого індивіда або етнічної спільноти чи людства в цілому. Науковці пропонують класифікувати духовні цінності за різними критеріями. Із формального погляду серед цінностей можна виокремлювати позитивні й негативні, відносні й абсолютні, об'єктивні й суб'єктивні; за змістом існують речові, етичні, естетичні, логічні; за способом існування – духовні, матеріальні, духовно-матеріальні [Серебренникова 2011, с. 29]. У роботі О.Ф. Серебренникової виокремлено п'ять сфер існування цінностей. Це сфера Істини, де встановлено, чи відповідає реалія дійсності, тобто функціонує бінарна опозиція «правда / брехня»; сфера Прекрасного, де цінності протиставляються за критеріями «краса / потворність»; сфера Етики, у межах якої виявляється усвідомлення «добре / погано», причому цей критерій залежить від норм моралі, установлених у певній спільноті, або ж від внутрішніх настанов особи, її особистого розуміння, що є добро, а що – зло; сфера Задоволення, яка регламентує ціннісні відносини на рівні «приємно / огидно» й відповідає за стосунки з іншими людьми, контактування з різними речами, явищами тощо; сфера Практична користь – галузь, яка стосується визначення прагматичної якості речей, явищ, спілкування тощо за критеріями «корисно / некорисно / марно» [Серебренникова 2011, с. 29].

У словнику зафіксовано такі значення слова *духовність*: «1. Зв'язаний із внутрішнім психічним життям людини, моральним світом її; зв'язаний із спільністю ідей, поглядів, прагнень; нематеріальний, нетілесний. 2. Стос. до релігії, церкви, належний їм; протилежне с в і т с ь к и й; який готує служителів культу, який відає, управляє церковними справами; який є служителем релігійного культу; який належить служителям церкви. 3. У значенні духовна. Те саме, що духівниця [СУМ 1971, Т. 2, с. 445]. Таким чином, можна стверджувати що духовні цінності не мають матеріального вияву, стосуються внутрішнього світу людини й в українській лінгвокультурі дотичні до релігійного життя.

Свою класифікацію запропонував і Ш. Шварц, розподіливши цінності на дві великі групи: індивідуальні й колективістські. Усього науковець виділяє десять базових цінностей. До індивідуальних він зараховує такі: 1) влада, престиж; 2) досягнення

(особистий успіх); 3) гедонізм (власна насолода, задоволення); 4) враження; 5) саморозвиток. Другу групу репрезентують такі цінності: 1) універсалізм (усвідомлення значущості всіх людей, відповідальність за природу, екологічний стан тощо); 2) доброзичливість (покращення добробуту інших людей); 3) традиція (повага до інших звичаїв, релігій тощо); 4) комфортність (уникнення тих ситуацій, які могли б засмутити інших); 5) безпека (гармонія, стабільність взаємин між людьми) [Черненко 2018, с. 113–114]. Науковець проголошує важливість духовних цінностей як для окремої особистості, так і для суспільства в цілому.

Більш стисла класифікація представлена в праці О.І. Вишневського, який поділяє духовні цінності на абсолютні (вічні), які можна вважати універсальними в усьому світі; на національні (причому окремо етносу), громадянські, сімейні та особисті [Вишневський 2003, с. 45]. При цьому до абсолютних (або вічних) належать ті норми, що є загальноприйнятими, ustalеними в усьому світі, а їхнє порушення в усіх народів визнається як злочин, що заслуговує якщо не на найвище покарання, то принаймні на загальний осуд. До універсальних цінностей варто зарахувати право на життя, любов, сюди ж належить категорія добра, краси тощо. Про це пише Ю.Є. Кобіна, підкреслюючи, що «загальнолюдські цінності, до яких належить і сама людина, її життя та щастя, здебільшого є вічними, їхня актуальність визначається соціальною більшістю й необхідністю» [Кобіна 2004, с. 50]. Отже, абсолютні цінності можна вважати загальнолюдськими.

Національні цінності – це ті параметри, що є важливими для кожної окремо взятої нації. До цієї групи належать етнічні концепти, тобто ті реалії, які є маркованими для конкретного народу. Наприклад, для українців такими концептами є *КАЛИНА*, *ТРИЗУБ*, *КОЗАК*, *УКРАЇНА*, *ВИШИВАНКА* тощо; для росіянина концептами, що репрезентують національні цінності, будуть *БЕРЕЗА*, *ВЕДМІДЬ*, *РОСІЯ* тощо; японські національні цінності знайдуть відображення в концептах *ХОККУ*, *КІМОНО*, *ТЯДО* тощо.

Сімейні цінності – це принципи, на яких базується родина. Сюди належать концепти *КОХАННЯ*, *ДІТИ*, *ЧОЛОВІК*, *ДРУЖИНА*, *БАТЬКО*, *МАТИ*, *СЕСТРА*, *ДІМ*, *ДОБРОБУТ*, *ВІРНИСТЬ* та багато інших реалій, так чи інакше пов'язаних із родинним життям.

Як продукт певної соціальної системи родина відбиває стан розвитку цієї системи, впливає на життя та діяльність кожного окремого представника спільноти, а також може набувати символічного значення, відбиваючи духовні надбання народу, його особливості світосприйняття. Досліджуючи фразеологізми, які містять лексеми на позначення сімейних стосунків, А.А. Гайченя зазначає, що тут духовні настанови й цінності домінують над матеріальними: «Опозиція матеріальне – духовне одна з найбільш частотних для антонімічних фразеологізмів у будь-якій мові; крім того, низьке значення матеріальних цінностей порівняно з моральними в

ідеалізованих стереотипах у цілому властиве російській мовній картині світу» [Гайченя 2018, с. 71].

У лексикографічних джерелах зазначено, що сім'єю є: «1. Група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; родина. 2. Група людей, народів, націй, згуртованих дружбою, спільною діяльністю, спільними інтересами» [СУМ 1978, Т. 9, с. 224]. Тобто концепт СІМ'Я може розглядатися в кількох смислових площинах: батьківські відносини; шлюбні відносини; родинні зв'язки.

Концепт СІМ'Я є важливим для В.С. Бойка як одна з базових духовних цінностей: «Образ матері, мотив синівської любові часто звучать у творах митця, до цього додаються й образи поетових дітей [Я – той... Електронний ресурс, с. 166].

Народна мудрість про те, що поклатися можна лише на себе, заявлена в численних прислів'ях і приказках (наприклад, «На бога взивай, а руки прикладай», «Хто все богу молиться, той швидко оголиться», «Тоді бог дасть, як сам заробиш» тощо) [Нема приповідки 1969, с. 65]. Золотий фонд української фразеології справив вплив і на творчість В.С. Бойка, зумовивши появу рядків, у яких автор закликає надіятися лише на себе, а не на Бога: «*бо, певно, добре кожен з них засвоїв / надіятись на себе, не на Бога*» [Зазимки 1990, с. 14–15].

Родина – близькі родичі. Найчастіше в поетичній картині світу В.С. Бойка лексеми-репрезентанти концепту СІМ'Я реалізують своє узуальне значення, зафіксоване в словниках: «*Хлоп'я мамусі радісно гука – / мовляв, дивись: дорослий, сам умію, / а та стоїть схвильована без міри*» [Зазимки 1990, с. 53], «*І мати зітхне: слава богу... / І батько про справи спита, / коли я вернусь до порога*» [Зазимки 1990, с. 13], «*За горілку невістка сина лає / на півсела*» [Зазимки 1990, с. 7], «*позичу в сина аквапельні фарби*» [Зазимки 1990, с. 9], «*їй вона не йтиме, ніби все чекатиме, / щоб доньку народити попросив*» [На белебні 2016, с. 133], «*Я б сестрі зізнався, що сумую дуже / за тобою, тільки нащо знати їй!..*» [На белебні 2016, с. 143], «*Так жінка усміхнеться тепло й просто (дружина дядьку, матінка малому)*» [Битий шлях 1989, с. 94]. Автор описує звичайні побутові речі: хвилювання матері за сина, повернення сина додому, сварку дружини й чоловіка через зловживання останнього алкоголем тощо.

Зазвичай при осмисленні родини як близьких людей виникають позитивні емоції: «*Коровая батько взяв у руки, / До грудей притис, немов боявсь, / Що почує, як у серці стука, / Невелика батькова сім'я*» [Пролог 1976, с. 15], «*А вдома чекає на мене / сім'я немала й невелика*» [Зазимки 1990, с. 61], «*Не прислухайся, то наш син упертий / напевне... по команді вчиться спати*» [Зазимки 1990, с. 68]. Як бачимо, автор використовує епітети *невелика, немала* щодо лексеми *сім'я*, щоб указати на кількість осіб, при цьому поет вдається до синтагматичної сполучуваності слів на позначення членів родини з лексемами *коровай і серце*, із займенником *наш* задля того, щоб показати свою любов, прив'язаність до родини.

Звичайні сімейні будні передано в поетичних рядках за допомогою експресії дієслів: «*А вранці, перш, ніж кип'ятити чай / і лягають з дружиною до вечора / постою, виглядаючи з-за штори / матусеньку майбутніх синичат*» [На белебні 2016, с. 91].

Поет апелює також до автобіографічних деталей, зокрема, наголошує на професії свого батька, що виражається відповідними лексемами: «*Співає моя мама горяком, / а батько все навприсядки укотре / перед застіллям чеше гопака... А я онук, а також – син шевця, від нього вміння приладнати латку... / Звучить горяк – од мами пісня ця. / І, поки я живий, танцює батько*» [На белебні 2016, с. 106].

В.С. Бойко також вживає епітет *класний*, який уже у своїй структурі містить позитивні конотації, щоб показати майстерність батька: «*Вкриваємо бляхою колодязний дах. / За вуха мороз бере, як за власні. / Ми з батьком – два майстри / не те, щоб класні, / а все ж не вважаємось за невдах*» [Битий шлях 1989, с. 5].

Радість від весілля передано за допомогою епітета *хмільний*: «*Хмільний в руках у свата глек*» [На белебні 2016, с. 90]. З одного боку, це художнє означення вказує на розмах свята, а з іншого, демонструє стан піднесення, збудження, який зазвичай панує на весіллях.

Узагалі ж сім'я асоціюється в митця з місцем, де панує щастя та добро: «*А парадне, трибунне життя, / в планах, звітах, / «потрібних» статтях. / Часом і – вдалині від сім'ї – там, де вічно живуть солов'ї*» [Зазимки 1990, с. 35]. Автор формально протиставляє парадне життя життю сімейному. На позитивне сприйняття останнього налаштовує уточнювальна конструкція в кінці строфи. Пісня солов'я, як відомо, символізує радість, чистоту, любов, а прислівник *вічно* підкреслює, що ця радість буде тривати завжди.

Родина – пам'ять. Значна кількість мікроконтекстів, у яких використано лексеми-вербалізатори концепту СІМ'Я, мають підґрунтям мотив пам'яті – один із провідних мотивів усієї творчості В.С. Бойка: «Провідними мотивами творів В. Бойка є мотиви часу, пам'яті, душевної чистоти, творчості, усього українського як справжнього й рідного» [Я – той... Електронний ресурс, с. 166]. Найчастіше майстер слова апелює до перцептивних відчуттів: зорових чи слухових: «*Моя мама на тому фото / ще красива і молода*» [Зазимки 1990, с. 36], «*Та раптом ніби спалах обпече – / в старім багеті сувина стареча / і стомлені такі знайомі плечі, / і світло ніби маминих очей*» [Зазимки 1990, с. 54], «*І мамин голос молодий – / щасливий і дзвінкий*» [Зазимки 1990, с. 58], «*Вишивала рушник / Тиха мати в засмученій хаті*» [Пролог 1976, с. 6]. Смиислове наповнення *родина – пам'ять* реалізується й у такій ілюстрації: «*ї не гасне калина за склом, / і хлібина у батьковій торбі / дотепер зігриває теплом*» [На белебні 2016, с. 70]. Автор використовує складну метафору за кольором *не гасне калина*, що ґрунтується на імпліцитному використанні образу вогню, виражену дієсловом *гаснути* (червоний ко-

лір вогню зіставлено з кольором стиглих ягід), при цьому апелюючи до фольклорного образу калини як символу безсмертя роду.

Враження від прочитаних перших казок зумовлюють виникнення порівняння казкових персонажів з рідними людьми: «*А Кай був схожий на Котигорошка, / і Герда – трохи на мою сестру*» [На белебні 2016, с. 111].

Родина – війна. Тісно з темою родини в художньому мовосвіті В.С. Бойка пов'язана тема війни, що, вочевидь, зумовлено біографією митця. Адже він сам народився незадовго після трагічних подій Другої світової війни. Отже, виформовується смисл **родина – війна**, який яскраво виявляється в рядках: «*...отам, на розі миру і війни, / бо сльози витира щербатий дядько, / бо сироти – то і його сини*» [Зазимки 1990, с. 17], «*...і був поет мій самородком / у чорнім зарішці війни. / І старший брат із ним прощався / й не повертався із журби, / і сорок років вибачався, / що низько вішалку прибив... Я просто плакав, немов його найменший брат*» [Зазимки 1990, с. 22], «*Синам чуби висріблює розлука, / Та вже роками старші за батьків, / А у війну вже грають їхні внуки... Ідуть з війни солдати стільки літ / І все ніяк не можуть повернутись*» [Пролог 1976, с. 20].

Узагальнений образ матері, що проводить сина в армію, наявний у такому мікроконтексті: «*Наскочать вітри-татари, / хвіртки в тулумбаси вдарять, / зберуть кочівниці-хмари / плачі усіх матерів. / І світ потемніє білий / в очах землі-породілля, / і паса її поріділі / розпатла сердитий зрім*» [Зазимки 1990, с. 12]. Для посилення емоційності автор використовує звукопис, застосовуючи алітерацію й асонанс. Зокрема, в останніх рядках задля передачі гуркоту грому наявна алітерація звука **р**. Порівняння вітрів з татарами, а хмар з кочівниками вмотивоване історичним минулим України, адже відомо, що кочівники-татари забирали слов'ян у полон, продавали в рабство. Механізм творення таких метафор полягає у використанні прикладок, що як різновид означення виступають своєрідною характеристикою образу. Таким чином, автор надає проблемі війни всесвітнього масштабу, це проблема вже не окремої матері, а самої планети – Землі.

Родина – захист від негараздів. Можна виокремити й смисл **родина – захист**, що вербалізовано за допомогою низки художніх засобів. Наприклад, майстер слова використовує контекстуальні фольклорні антоніми **червоний** та **чорний** як алюзію на відомий твір Д.В. Павличка «Два кольори». Відповідно, чорний символізує негаразди, білий і червоний – добробут, радість: «*Дівчата вишивають рушники, / а мати вишива мені сорочку, / щоб біло й червоно було синочку, / щоб чорно не було, хова нитки* [Обличчям до багаття 1985, с. 20]. В іншому мікроконтексті: «*Дивлюсь: моя випростується мати, / неначе бачить – там, серед завій, / доволі хліба і дітей багато – були б усі здорові та живі*» [Зазимки 1990, с. 17], завії виступають тут символом життєвих негараздів, які можуть спіткати дитину, проте мати стоїть на-

сторожі й пильнує, щоб усі були живі й здорові. У наступному прикладі метафорична конструкція **дні похмури** також переноситься у сферу душевних переживань і символізує життєві негаразди, проте, ці негаразди здатні прогнати батькові руки: «*Та коли тривожно серце зрюка / В дні похмури – у мені живі / Батькові важкі і чесні руки, / І од них розвиднюється світ*» [Пролог 1976, с. 15]. Епітети **важкі, чесні** містять позитивну семантику, характеризують батька як силу, що здатна захистити від будь-якого лиха.

Родина – думки. Розуміння думок як дітей не є новим словом в українській поезії, радше таке переосмислення слід вважати алюзією на відомий твір Т.Г. Шевченка «Думи мої, думи мої...». У Бойка такі інтенції виражені порівняльною конструкцією орудного відмінка: «*Я слухав ті слова, я знаю їх, / хоч дітьми думи обсідають душу*» [На белебні 2016, с. 73].

Родина – щастя, любов. Життя з рідними людьми асоціюється в поетичному світогляді В.С. Бойка зі щастям, про що красномовно свідчить порівняння щасливого часу з родиною: «*...і будеш щасливий до ранку, немов між рідні*» [На белебні 2016, с. 87].

Образ сонця традиційно в українській лінгвокультурі наділений позитивними конотаціями, відповідно в рядках «*...до сонця батько сина підкидає, / щоб той також дітей своїх любив...*» [На белебні 2016, с. 7], метонімічна конструкція **до сонця батько сина підкидає** викликає стійкі асоціації з чимось теплим, високим, важливим, а складна синтаксична конструкція з підрядним мети передбачає досягнення гармонії та любові в родині.

Родина – кохання. Цей смисл реалізований у рядках, де ліричний герой із гіркою говорить про свою кохану: «*Чужою дружиною ти на подвір'ї / немов на засланні*» [На белебні 2016, с. 128]. В ілюстрації імпліцитно закладений жаль, що жінка стала дружиною іншого. Цей смисл демонструє порівняльний зворот із лексемою **заслання**. Використання епітета **чужий** щодо лексеми **дружина** поглиблює стан страждання ліричного героя. Почуття любові в поета асоціюється з родиною, що зумовлює виникнення різних порівняльних конструкцій: «*Я Вас любив, як донечку свою... Вас шанувати б, наче рідну матір*» [Зазимки 1990, с. 19].

Родина – рідний край. Художньо-семантичне наповнення **родина – рідний край** вербалізоване в поетичному ідіостилі В.С. Бойка за допомогою проперативу **Лопань** і синтагматичної сполучуваності з іменником **рідня**: «*Цю річку звати Лопань од віків – / скоріше не порожня, ніж неповна – / вона моя рідня, хоча й не кровна*» [На белебні 2016, с. 121]. Присвійний займенник **моя** також сприяє меліоризації концепту. Автор персоналізує річку, прирівнюючи її до повноцінного члена родини.

Висновки. Як показав мовний матеріал, описуючи концепт **СІМ'Я**, В.С. Бойко вдається до відтворення стосунків між батьками й дітьми. З одного боку, це можна пояснити тим, що саме в дитинстві людина переживає найщасливіші моменти життя,

та пов'язані вони переважно з батьківською турботою, а з іншого боку, подібну тенденцію спостерігають і в пареміях. Досить часто в українських прислів'ях і приказках описуються стосунки між невісткою та свекрухою, батьками та дітьми, пле-

мінниками та дядьками й тітками. Стосунки між подружжям зрідка стають темою для народної творчості. У подальшому ми продовжимо досліджувати духовні цінності та більш детально проаналізуємо відповідні концепти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.С. Битий шлях. Вірші. Київ: Молодь, 1989. 100 с.
2. Бойко В.С. Зазимки. Поезії. Харків: Прапор, 1990. 78 с.
3. Бойко В.С. На белебні. Вірші. Харків: Майдан, 2016. 298 с.
4. Бойко В.С. Обличчям до багаття. Поезії. Харків: Прапор, 1985. 45 с.
5. Бойко В.С. Пролог. Поезії. Харків: Прапор, 1976. 23 с.
6. Бойко Віктор Степанович. Я – той, що іде до людей... [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані (1 файл pdf: 224 Кб). URL <https://bitly.su/Qn77>.
7. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.
8. Гайченя А.А. Концепт СЕМЬЯ в русской и испанской картинах мира. Лингвокультурологический анализ. *Язык и текст*. 2018. № 5. Т. 5. С. 68–77.
9. Кобина Ю.Е. Антропологизация духовных ценностей в современной культуре. Дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 09.00.13 – Религиоведение. Философская антропология, философия культуры. Севастополь, 2004. 156 с.
10. Коротич К.В. Зміни в концепті РОДИНА за радянських часів (на матеріалі дитячої преси й літератури) *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 27. С. 124–142.
11. Нема приповідки без правди: [російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками]. [уклад. Н. Беленькова]. [вид. 2-е, випр. і допов.]. Київ: Дніпро, 1969. 248 с.
12. Рижкіна А.А. Етимологічний аналіз концепту сім'я в китайській мові. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 37. С. 165–168.
13. Серебренникова Е.Ф. Ключевые понятия аксиологического анализа. Лингвистика и аксиология: этносемиотрия ценностных смыслов: [коллективная монография]. Москва: ТЕЗАРИУС, 2011. С. 27–40.
14. Словник української мови: в 11 т. [голов. ред. І.К. Білодід]. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 2. Г–Ж. 1971. 550 с. Т. 9. 1978. 921 с.
15. Черненко Г.А. Аксиологічні пропозиційні структури в українсько- та російськомовному масмедійному дискурсі України: дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.01 та 10.02.02. українська мова. Київ, 2018. 513 с.
16. Яковлева В.Б. Вербалізація концепту сім'я в українській мовній картині світу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 українська мова. Харків, 2008. 22 с.

REFERENCES

1. Boiko V.S. (1989) *Bytyi shliakh. Virshi* [The Beaten Path. Lyrics.] Kyiv: Molod. 100 s. [in Ukrainian].
2. Boiko V.S. (1990) *Zazymky. Poezii* [Winters. Poetry]. Kharkiv: Prapor. 78 s. [in Ukrainian].
3. Boiko V.S. (2016) *Na belebni* [On the Linen. Lyrics]. Virshi. Kharkiv: Maidan. 298 s. [in Ukrainian].
4. Boiko V.S. (1985) *Oblychchiam do bahattia. Poezii* [Face to the Fire. Poetry]. Kharkiv: Prapor. 45 s. [in Ukrainian].
5. Boiko V.S. (1976) *Proloh. Poezii* [Prologue. Poetry]. Kharkiv: Prapor. 23 s. [in Ukrainian].
6. Boiko Viktor Stepanovych. YA – toi, shcho ide do liudei... [I Am the One Who Goes to People...]. [Elektronnyy resurs]. Elektron. tekst. dani (1 fayl pdf: 224 Kb). URL <https://bitly.su/Qn77> [in Ukrainian].
7. Vyshnevskiy O.I. (2003) *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky: navch. posib* [Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogy]. Drohobych: Kolo, 528 s. [in Ukrainian].
8. Naichenia A.A. (2018) *Kontsept SEMYA v russkoy i ispanskoy kartinakh mira. Lingvokulturologicheskiy analiz* [FAMILY Concept in Russian and Spanish Pictures of the World. Linguocultural analysis]. *Yazyk i tekst*. № 5. Т. 5. С. 68–77 [in Russian].
9. Kobyna Yu.E. (2004) *Antropologizatsiya dukhovnykh tsennostey v sovremennoy kulture* [Anthropologization of Spiritual Values in Modern Culture.]. Dyss... na soiskaniye nauch. stepeni kand. filol. nauk: 09.00.13. Sevastopol. 156 s. [in Russian].
10. Korotych K.V. (2017) *Zminy v kontsepti RODYNA za radianskykh chasiv (na materialy dytyachoi presy i literatury)* [Changes in the Concept of FAMILY in Soviet Times (on Materials of Children's Press and Literature)]. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 27. S. 124–142 [in Ukrainian].
11. Nema prypovidky bez pravdy: [rosiiski pryslivia ta prykazky z ukrainskymy vidpovidnykamy] (1969) [There is no Story without Truth: [Russian Proverbs and Sayings from Ukrainian Counterparts]]. [uklad. N. Byelenkova]. [vyd. 2-e, vypr. i dopov.]. Kyiv: Dnipro. 248 s. [in Ukrainian].

12. Ryzhkina A.A. (2014) Etymologichnyi analiz kontseptu simia v kytayskii movi [Etymological Analysis of the Concept of Family in Chinese]. *Lingvistychni doslidzhenia*. Vyp. 37. S. 165–168 [in Ukrainian].
13. Serebrennykova E.F. (2011) Klyuchevyye ponyatiya aksiologicheskogo analiza [Key Concepts of Axiological Analysis] *Lingvistika y aksiologiya: etnosemiometriya tsendnostnykh smyslov: [kollektivnaya monohrafiya]*. Moskva: TEZARYUS. S. 27–40 [in Russian].
14. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian Language: in 11t.]. [holov. red. I. K. Bilodid]. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980, 1971, T. 2. H–ZH. 550 s. T. 9. 1978, 921 s. [in Ukrainian].
15. Chernenko H.A. (2018) Aksiologichni propozytsiini struktury v ukrainsko- ta rosiiskomovnomu mas-mediinomu dyskursi Ukrainy [Axiological Propositional Structures in Ukrainian and Russian-Language Media Discourse]: dys... doktora filol. nauk: 10.02.01 ta 10.02.02. Kyiv. 513 s. [in Ukrainian].
16. Yakovlieva V.B. (2008) Verbalizatsiia kontseptu *simya* v ukrainskii movnii kartyni svitu [Verbalization of the Concept of Family in the Ukrainian Language Picture World]. PhD the author's abstract: 10.02.01. Kharkiv. 22 s. [in Ukrainian].

LINGUISTIC AND PHRASEOLOGICAL INTERPRETATION OF THE CONCEPT *FAMILY* AS A MORAL VALUE IN THE POETIC WORLD OF VIKTOR BOYKO

Abstract. The article clarifies the place and significance of the concept of *FAMILY* in the poetic world of Viktor Boyko, as well as attempts to explore family values through the prism of the Ukrainian language and analyze the principles on which the family as such is based. Identify the importance of the concept of *FAMILY* as one of the priority aspects of axiological science, as well as explore the micro-contexts of poetic texts of the artist, in which this value-linguistic aspect acquires the brightest features.

In Ukrainian linguistics, the concept of moral values in the minds of native speakers was formed over many centuries and influenced by the Christian faith, the teachings of prominent educators, teachers, philosophers, public figures who promoted humanistic ideals, proclaiming the importance of human existence.

In modern linguistic space, the concept of *FAMILY* has attracted the attention of such scholars as A.A. Ryzhkina, who directed the vectors of her research on the etymological analysis of the concept of *FAMILY* in Chinese; K.V. Korotych with the study of changes in the concept of *FAMILY* that took place in Soviet times. The work of V.B. Yakovlieva, who in her dissertation analyzed the linguistic expression of the representatives of the concept in the Ukrainian language picture of the world, defined the composition of the lexical-semantic group of families as the main exponent of the concept of the same name, tracing changes in synchronic and diachronic aspects. In modern scientific studies, there is no consensus among scholars on the classification of moral values, although all are convinced that they belong to the phenomena of human consciousness and find expression in the most important landmarks: norms, ideals, feelings, etc. that determine the development of an individual or ethnic community. humanity as a whole. Despite the seeming simplicity of the concept of moral values, to determine what are such values for a particular linguistic personality seems not so easy. Moral values are contrasted with material values, and the epithet *moral* indicates the connection of values with the inner world of man.

National values are those parameters that are important for each individual nation. This group includes ethnic concepts, those realities that are marked for a particular people. For example, for Ukrainians such concepts are *KALYNA, TRYZUB, KOZAK, UKRAINE, VYSHYVANKA*, etc.; for a Russian, the concepts representing national values will be *BIRCH, BEAR, RUSSIA*, etc.; Japanese national values will be reflected in the concepts of *HOKKU, KIMONO, TYADO*, etc.

Family values are the principles on which the family is based. These include the concepts of *LOVE, CHILDREN, HUSBAND, WIFE, FATHER, MOTHER, SISTER, HOME, DOBROBUT, FAITHFULNESS* and many other realities, one way or another related to family life. The *FAMILY* macroconcept is an important component of any linguistic culture, as for many centuries or even millennia, family ties have been the smallest part of government. As a product of a particular social system, the family reflects the state of development of this system, affects the life and work of each individual member of the community, and can acquire symbolic significance, reflecting the moral heritage of the people, its worldview.

In addition, the family belongs to the basic moral values of man. Family motives often appear in folk art: songs, legends, fairy tales, proverbs, etc., and are also relevant to literary activity. Accordingly, this concept is universal and is regularly verbalized by a number of tokens.

Keywords: family, moral values, axiological science, poetic world, linguistics, phraseology, concept.

© Черненко О., 2020 р.

Ольга Черненко – аспірантка кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; <http://orcid.org/0000-0003-4922-3814>

Olha Chernenko – postgraduate student at the Ukrainian Language Department, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine; <http://orcid.org/0000-0003-4922-3814>